

DIJALEKTIČKA KONCEPCIJA ČOVJEKA U ENCIKLIKAMA IVANA XXIII I PAVLA VI

»U Božjem planu svaki je čovjek rođen da se razvija, jer svaki je život poziv... svaki čovjek može rasti u čovječnosti, vrijediti više, biti više.«
PAVAO VI

U novije vrijeme značajan je doprinos Crkve da se što svestranije osvijetli društveni fenomen čovjeka. Posebno možemo izdvojiti dvije kapitalne enciklike: »Pacem in terris« (»Mir na zemlji«) Ivana XXIII i »Populorum progressio« (»Razvitak naroda«) Pavla VI koje označuju suvremeno prilaženje najvitalnijim i najosjetljivijim pitanjima današnjega čovjeka. »Razvitak naroda« logički se nastavlja na principima koje je oštroumno sagledao Ivan XXIII. Ali, onim što je u njoj rečeno ukazuje ona na jednu novu svježinu, originalno tretiranje duhovnih aspiracija današnjeg čovjeka, na totalitet njegova angažmana u svijetu. Bilo bi manjkavo kada se ne bi ukazalo na bogatstvo temeljnih analiza ljudske egzistencije. Iako filozofija nije bitna preokupacija nove enciklike, u svim njezinim postavkama traži se zadnji korijen ljudskog djelovanja. U dinamici razvijanja konkretnih ljudskih akcija izrasta potreba duhovnosti, duhovne sinteze. Može se bez pretjerivanja ustvrditi da je ovo najdoradenija enciklika i svojim stilom i svojom sintezom. Njezina sinteza očit je dokaz kako ni jedna viša vrednota ne isključuje onu »nižu«. Naprotiv, »niže« je uvijek prisutno u novoj transformaciji, i to ne samo prisutno nego i obogaćeno.

Osnovni nesporazum u prošlosti bio je u previše strogoj distinkciji. Crkva je zaista u posljednjih osamdesetak godina s velikim interesom i žarom učestvovala u velikim društvenim promjenama. Bogatstvo tih tokova privuklo je posebno velikoga papu Lava XIII. On je prvi naučno pristupio društvenoj ulozi kršćanstva. Četiri enciklike, od kojih je najznačajnija »Rerum novarum«, obrađuju njegove ideje. Ideje izražene u »Rer. novarum« značile su revoluciju s obzirom na dotadašnje shvaćanje. Pojave, poslije, novih ideja Pija XI, Pija XII i Ivana XXIII ne bi se mogle

zamisliti, u svojim bogatim nadahnućima, bez temeljnog preokreta koji je inaugurirao Lav XIII.

Uza sve to, nužno je realno ocijeniti koncepcije Lava XIII. U njima je još prisutna statička koncepcija društvenog fenomena, čvrstina koja se grčevito suprotstavlja marksističkom poimanju čovjeka. Marksistički pojam »društvenog bića« nije mogao biti prihvaćen s takvih pozicija. Lav XIII stvorio je čvrst sistem koji je, između ostalog, kršćanstvo obranio, ali donekle i izolirao. Svojevrsna napetost bila je, osim toga, uvjetovana općom konstelacijom, pa je i Crkva smatrala najrealnijom metodom negativnu metodu. Pedeset godina trajala je ideološka borba protiv zabluda.

Uz veliki doprinos Lava XIII otvaranju objektivnih mogućnosti kršćanskog društva stalno je bila prisutna opasnost izolacije. Time je razumljiv šezdesetogodišnji enormni sukob kršćanstva i marksizma.

Ivan XXIII svojim shvaćanjem čovjekova društvenog plana otvara kršćanstvo svijetu. Negativna metoda završava svoj vijek. Bitno je otkrivati temeljne vrednote. Kršćanstvo, kao Božji poziv, osmišljava i obogaćuje svaku ljudsku težnju. Ovaj poziv imanentan je humanitetu. Kad se doživi u svojoj autentičnoj snazi, privlači svako ljudsko biće. On ga ne osvaja sistemom naučnih spoznaja, nego živom prisutnošću.

Positivna metoda teži prvenstveno obogaćenju svijeta stvarnim sadržajem kršćanske poruke. *Ona kršćanstvo ne pokazuje »protivnicima« kao argumenat protiv njih, nego ga otvara kao bogatstvo na koje svatko ima pravo.* Evandjelje, Božja poruka, pripada svima i poziva sve. Svi ljudi imaju potpuno jednako pravo na istinu, na ljubav, na Boga, bez obzira s kojih pozicija pristupaju. Ovo je bit kršćanskog prosvjetiteljstva. Ova vizija u svojoj mirnoći sagledava sveobuhvatnost društvenih kretanja. I kršćansko društvo treba uzimati samo kao kršćansko društvo. Apsolutiziranje jednog »idejnog« kršćanskog vremena s vječnim vrednotama doводи do suštinskih nesporazuma. Jer i kršćansko društvo izraz je jedne povijesne klime koja više ili manje odražava eshatološko poslanje. No, u svakom kršćanskom vremenu prisutno je mnoštvo efemernih činjenica.

U duhu pozitivne metode moguće nam je sagledati suvremene tendencije društvenih preobražaja. Mnoštvo praznih teorija nastoji utemeljiti svoju snagu na onom što je najbliže. I oni kojima je čovjek trebao biti centralni problem, glavna preokupacija, izgubili su se u beskrajnim analizama ekonomskih činjenica. Bio je stoga neophodan ovaj kopernikanski obrat koji su izvršili Ivan XXIII i Pavao VI. Natrag čovjeku! Samo s ljudskih pozicija moguće je ispravno osvijetliti cjelokupnu stvarnost. Iz stvari se ne može sigurno dospjeti k čovjeku, one često znaju odvesti i do ne-čovjeka. No neće biti bojazni iz čovjeka da se zaluta do ne-stvari. Izlaz iz konglomerata modernih teorija i problema moguć je minucioznim objašnjenjem akutnih potreba suvremenog čovjeka. Nije riječ o ekonomici stvari, nego o ekonomici čovjeka.

Ovakve koncepcije nužno vode do jasnije vizije društva. Društvo nije zbir ne znam kakvih pojedinaca, društvo je svjesni uzrast osobe, proces k jednoj novoj sintezi. Društvo je jedna stepenica više od poje-

dinca, jer u društvu svaki pojedinac, svaka osoba dobiva novi kvalitet. To je duhovna sinteza određenih ljudskih težnji »... da dobra tuđega duha marno gledaju navrnuti u svoj duh«.¹ To je kršćanska definicija »generičkog bića«. Adekvatnu i pravednu podjelu ekonomskih dobara nije moguće realizirati. Kad bi to i uspjeli, bilo bi to neznatno prema bitnim težnjama kojima stremi »generičko biće«. Bit je društva zajedništvo, a ne podjela dobara. Jasno je da se to zajedništvo prvenstveno odnosi na duhovna dobra. Ova težnja k duhovnom zajedništvu implicira opuštanje napetosti, koja je po prirodi draga ljudskoj naravi. Zajedništvo je rezultat duhovnog ambijenta. Radi toga društvena osjećanja spadaju u nutarnju bit kršćanstva (Ivan XXIII). Osnovna nehumanistička tendencija kapitalističkog usmjeravanja ekonomskog razvitka nije ni danas manje prisutna. Ona je iskristalizirala jednu novu koncepciju koja se prikriveno provlači kroz suvremene napredne teorije o potrebi društvene afirmacije ljudskog bića. Kapitalizam i u tim shvaćanjima ostaje kao latentna opasnost ugrožavajući čovjeka iznutra. Novac, profit postaje danas »duhovna« sila, a to je još opasnije od vremena kad je on bio prvenstveno društvena sila. To znači da se on postavlja na isti nivo s duhovnim vrednotama i bori se sasvim na ličnom planu, jer mu ništa ne znači kapitalizam kao društveni sistem. Njegova osnovna karakteristika *čovjek se izražava u novcu* identična je s ranijim. Ljudski rad vrijedi samo toliko koliko se ostvari u kapitalu. Čovjek se neprestano umanjuje da bi rastao kapital. Kapitalistička tendencija ostaje prisutna u svakom čovjeku, ona u mikrokozmu postiže svoj osnovni cilj. Probleme suvremenog humanizma potrebno je promatrati s tog aspekta. Humanizam je moguće utemeljiti konkretno u čovjeku. Društvo će se moći ocijeniti kao humanističko ukoliko razvoj kapitala podredi ljudskom razvoju. Društvene težnje reagiraju na posljedice krivo usmjerenog angažmana, međutim društvu je potrebna i snaga koja će inicirati putove što vode k pravim perspektivama. To se ne rješava sistemima, nego spoznajama i angažmanima.

Tako je potrebno primiti i doprinos Ivana XXIII i Pavla VI. Vrijedno je otkriti realističke postavke i nove misli, koje mogu biti smjernice u bogaćenju humanističkog plana. Radi se o neprestanoj izgradnji prevlasti humanog nad nehumanim. Nehumano se očituje u otuđenju. Konačno bit će nam bliža i sinteza pojedinca i društva. Društvo se neće pojaviti kao iluzija, utopija, nego kao realna snaga koja se u svakom času može suprotstaviti otuđenju. Društvo će tada dobiti snagu svojim pothvatima. U takvoj sintezi u kojoj društvo izrasta kao želja ljudske spoznaje, kao vizija ljudskih istinskih odnosa, bit će nam jasniji i smisao ljudskog djelovanja. Društvo je nužno graditi odozdo. »Razumljivo je, nikakav mir neće začeti u sve ljude ne začeti li u duh svakog pojedinoga.«²

Iako je Ivan XXIII inicirao sve ovo što se danas događa u Crkvi, iako se enciklika »Razvitak naroda« ne bi mogla pojaviti u ovačkom stilu, da nisu mnoge postavke riješene u enciklici »Mir na zemlji«, ipak je potrebno posebno se zadržati na činjenicama enciklike Pavla VI. Ona znači

¹ *Mir na zemlji* (hrv. prijevod, 1964)

² *Mir na zemlji* (hrv. prijevod, 1964)

novi korak u metodološkom pristupu problemima razvoja i mira. Ona, osim toga, nosi jedinstven pečat *potrebe* da se temeljito i svestranije ontološki objasni društveni fenomen ljudskog bića. Povijest nastaje u pravilnom rješenju napetosti između racionalnih i nagonskih sila. Tu dijalektiku potrebno je pažljivo slijediti. Pravi uvid u čovjeka nije moguć, ako najprije ne pođemo od samog čovjeka. To je metodološki sine qua non. Stoga pitanje čovjeka postoji uvijek kao svjetsko pitanje, nijedna ljudska manifestacija ne može biti zanemarena. Svaka ima svoj hod u perspektivi. Moguće ju je prevladati, ali nipošto negirati. Prevladavanje unosi opći smisao, sintezu. Sve društvene zajednice koje se u bilo kojem smislu angažiraju za čovjeka potrebno je podrediti općeljudskim težnjama »... u ovom odlučnom zaokretu ljudske povijesti silno je potrebno zajedničko djelovanje svih... socijalno je pitanje postalo svjetsko pitanje.«³

Razlike koje stvaraju nacionalne i etničke grupacije, a u suvremenom svijetu potenciraju ideološke grupacije, stvaraju od ljudske zajednice poduzeća, kompanije, kojima je glavna preokupacija konkurencija ili kako onemogućiti suparnika. I tako efemerno postaje bitni sadržaj njihova angažmana, a napredak čovjeka kao društvenog bića u raznim vidovima biva opterećen i često onemogućen. Jedna od osnovnih poruka enciklike »Razvitak naroda« jest hitno prevladavanje ograničenja koja čovjeku nameću određene forme.

Enciklika je podijeljena u dva dijela. Prvi dio tretira integralni razvoj čovjeka, a drugi dio označava sintezu solidarnog razvoja čovječanstva.

KRŠĆANSKA VIZIJA »GENERIČKOG BIĆA«

»Bog je zemlju... namijenio svim ljudima i svim narodima.«⁴ Evanđelje je vjesnik pravog i neograničenog bratstva među ljudima. Čovjek ne smije usmjeriti svoje perspektive prema materijalnim, ekonomskim vrijednostima. Ove vrijednosti usmjerava on prema svom duhovnom napretku. Materijalni svijet prvenstveno je probni poligon naše ljudske spoznaje. Činjenice ekonomskog razvoja kriju u sebi stepenice k ljudskom razvoju. Koliko smo toga svjesni pokazat će naša briga za opće ljudske probleme: »Ako je rad proživljavao zajednički, ako se skupno dijele nade, patnje, želje i radosti, rad tada ujedinjuje volje, zbližava i stapa srca: obavljajući ga, ljudi otkrivaju da su braća.«⁵ Povezanost s drugima omogućuje nam jasniji uvid u našu osobnu duhovnost. Time eliminiramo napetost koja se hrani egoizmom. Iz temeljnih perspektiva kršćanske koncepcije života ne postoji razlog apsolutiziranja privatnog vlasništva. Čovjek je dužan afirmirati svoje potrebe, jer one zacrtavaju razvoj njegove osobe, ali ne smije ni u jednoj potrebi utemeljiti svoju osobnost. Prianjanje uz stvari skreće i slabi ljudsku težnju za izvornim pozivom. Zbog toga privatno vlasništvo nužno završava u zajedništvu dobara. »Ne

³ *Razvitak naroda*, str. 6 i 7 (hrvatsko izdanje, 1967)

⁴ *Razvitak naroda*, str. 16 (hrvatsko izdanje, 1967)

⁵ *Ibid.* str. 19

daješ od svoga kad daruješ siromahu, nego mu vraćaš što je njegovo.«⁶ Kršćanstvo se i ne bori za slobodu stvari, nego za slobodu čovjeka; ne za slobodu tržišta, nego za slobodu društva »... jer ekonomika — to opet svečano naglašavamo — mora biti stavljena u službu čovjeku.«⁷ Ljudski rad nije ispravno vrednovati ljestvicom tržišnih cijena, nego po intenzitetu njegove suradnje sa Stvoriteljem svega postojećeg. Da li je čovjek angažiran uzvišenim ili običnim društvenim pothvatima, ne utječe to na njegovu ljudsku vrijednost. Bitno je da on »mora surađivati sa Stvoriteljem u dovršenju stvorenoga i sa svoje strane dati zemlji duhovni biljeg koji je i sam primio.«⁷ Ovakvo shvaćanje znatno će doprinijeti društvenoj suradnji i isključiti nezdravu jagmu za »uzvišenijim« radom. Ljudski poziv uvijek je pokrenut i nadahnut nutarnjim zahtjevom osobe, jer poticaj izvana označio bi njegovo otuđenje. »Svaki je radni čovjek stvaralac. Prignut nad materijom koja mu se otima, radnik joj utiskuje svoj biljeg...«⁸ Doživljujući istinsko stvaralaštvo, otvara nam se pogled na stvarni domet ljudske solidarnosti u suradnji: »Tada će se otvoriti dijalog usredotočen na čovjeka, a ne na proizvode i na tehniku.«⁹ Samo po duhovnim vrednotama moći ćemo ocijeniti stvarni doseg jednog povijesnog kretanja, jednog društva čije su »obaveze ukorijenjene u ljudskom i nadnaravnom bratstvu.«¹⁰ Ukoliko materijalna struktura društva ne izrasta u više od sebe, tj. ako ne usmjeri čovjeka na jedan novi kvalitet; rastaće samu sebe, jer ne nalazi smisao u sebi samoj.

DINAMIČKA KONCEPCIJA MIRA

Sve ono što se zbilo u novijoj povijesti tragično je utjecalo na bezbroj ličnih sudbina. Čovjek je izgubio vjeru u mogućnost jednog ljudskog svijeta. Suvremena filozofija i umjetnost pune su pesimizma bez granica. Čovjek sam postoji kao slučaj za nešto što se dijametralno udaljuje od njega. On se pretvara u negaciju svog bića. Ta mistika nihilizma dezavuirala i najplemenitiji zanos karakterizirajući ga kao čistu iluziju. Ostavimo na čas tendenciju, ali je interesantno ući u korijen ljudskih perspektiva. Da li je i taj pesimizam moguće prevladati? Je li on izrastao iz ontoloških smjernica ljudske datosti, ili je poetska reakcija na činjenice društvene i političke stvarnosti? Da li je moguće ponovni realizam? Ili nam predstoji samo stvork u ništavilo? Autentična misao i doživljaj ne prestano nadahnjuju nove težnje, pronalaze rascvat ljudskih vrednota i pod ruševinama civilizacije. Time se ljudski duh emancipira i direktno napaja na svojoj izvornosti. Ostaje poetska tuga našeg vremena slična nostalgiji za izgorjelom kućom. Ona nas vraća na onaj temeljni

⁶ Sv. Ambrozije, ib. str. 16

⁷ Ib. str. 18

⁸ Ib. str. 19

⁹ Ibid. str. 38

¹⁰ Ibid. str. 26

zahtjev čovjekove prirode. Normalan tok naše povijesti nije moguće ocrtati bez osnovnog uvjeta. To je ambijenat u kojem prirodno rastu činjenice ljudskog stvaralaštva, to je mir. Iako čovjek može i u neprirodnim uvjetima živjeti svoju duhovnost, mir je ipak imanentan njegovu postojanju u punini čovječnosti, to je klima za njegov duhovni rast. No, potrebno je zahvatiti cjelokupnu skalu pojmova o miru. I ove dvije enciklike ne tretiraju mir isključivo kao odsutnost rata. Svakaako i to, ali ne samo to. »Mir se ne svodi na to da ne bude rata, kao rezultat sve nesigurnije ravnoteže snaga. Mir se gradi iz dana u dan težeći za redom koji je Bog htio, koji podrazumijeva sve potpuniju pravdu među ljudima.«¹¹ Mir nužno računa s drugim; on implicira prihvaćanje drugoga kao onoga koji je nama jednak, i to ne samo kao fizička prisutnost, s kojim, radi mira, moramo dijeliti materijalna dobra, već kao stalna želja da ovaj drugi bude sudionik svih duhovnih i materijalnih vrednota. Takva koncepcija mira nužno implicira ljubav. Znači da je mir po sebi vrijednost, jer se ne sastoji od bespokretnosti, već je plod svojevrsne djelatnosti. Njega je potrebno stvoriti ljudskim odnosima. Čovjek se u pozitivnom odnosu prema drugom susreće s bogatstvom drugog čovjeka i prodirući u druge svjetove doživljava zajedništvo. Društvo je, dakle, plod mira. U njemu doživljavamo svoju osobnu puninu u svijesti da između nas i drugoga nema nikakve napetosti. Mir isključuje egoizam i omogućuje procvat ljudskih vrednota: ljubavi, drugarstva, raznovrsne suradnje. »Taj put prema sve većoj čovječnosti traži napore i žrtve; ali čak i patnja, ako se prihvaća iz ljubavi prema braći, donosi progres čitavoj ljudskoj obitelji.«¹²

Ova nova koncepcija mira ne shvaća mir statički. Njega ne možemo nikada završiti. Naš ljudski poziv neprestana je izgradnja mira. Tako se otkrivaju nove mogućnosti, nova bogatstva veza i perspektiva s drugim ljudima i omogućuje nam da sebe neprestano nadilazimo u novim željama i bogaćenjima. Ukazuju nam se skrivene rezerve iz kojih uvijek ponovno zasja novo lice ljudskoga društva. To je stalan rast sve do vječnosti koji doživljava svoju puninu u Bogu istovetnosti mira i akcije.

Ovo je nužno istaći radi uvida u suštinu neljudskih zatvaranja u preventivnu sigurnost suparništva: Si vis pacem, para bellum. Konsekvencije su poznate; i danas je svima jasno da one vode do jednog kraja. I povremena iluzija mira u društvenoj stvarnosti u stvari je neprestana napetost da se spriječi logički slijed određenih činjenica, da se one samo na čas zaustave. No, puka igra parcijalnih interesa ne može osigurati ni to. Stoga nam ljudski poziv dviju novijih enciklika postaje mnogo bliži i konkretniji, »da se svijetu pomogne da pobijedi egoizam, oholost i rivalstvo, da nadvlada ambicije i nepravde, da svima otvori put prema ljudskijem životu u kojem bi svatko bio ljubljen i potpomagan kao bližnji od svoga brata« (ib. str. 42).

¹¹ Ibid. str. 40

¹² Ibid. str. 41

RAZVOJ: OSNOVE I PERSPEKTIVE

Dosadašnje analize približavaju nas centralnoj preokupaciji enciklike »Razvitak naroda«. Kršćanstvo je neprestano napadano kao kočnica društvenog napretka. Danas, kad polemika nije više suvremena, pruža nam se šansa da od svake istinoljubive riječi izvučemo smisao njezine poruke. Ako kršćanstvu i možemo predbaciti razne propuste, ono ipak nije nikada proklamiralo »neljudsku« povijest, povijest lišenu ljudskog znoja, koju bi mjesto čovjeka izgrađivao Bog. Što sadržajniji angažman i u svijetu, bitna je oznaka u trajnoj izgradnji duhovnih vrednota. Čovjek se ne može drugačije usmjeriti prema vječnosti osim kroz stvarnost svega što je prisutno. »Crkva naučava da eshatološka nada ne umanjuje značaj zemaljskih dužnosti, nego podržava novim motivima njihovo vršenje.«¹³ Vječnost nije darovana kao neko izolirano utočište u kojem ćemo se skloniti u bijegu od svijeta, već je ona rezultat svakodnevnog ljudskog pregaranja, tolka naše osobne povijesti, ispravnog razvoja ovdje u našim ljudskim uvjetima. Vječnost izrasta iz čovjekova srca i stremlje prema Bogu kao vječnoj mogućnosti ovog našeg hoda u kojemu nalazimo svoj sumit i sigurnost. Tako kršćanstvo vidi zacrtavanje naših smjernica, naš put kroz povijest. Povijest je, prema tome, u svakom času prisutna vječnost. Razdoblja u kojima se ne vodi računa o toj prisutnosti prazna je povijest. To nije ljudska povijest, već povijest imena datuma i lažnih veličina. To je povijest intriga. A povijest se izgrađuje u tišini, u zrenju čovjekovih istinskih težnja, koje mu otkrivaju nove mogućnosti, stvarnu radost njegovog bića. I ta radost povezuje nas s drugim ljudima, ona je sva u zanosu uvijek novih otkrića. Ovaj smisao i poziv na suradnju u zajedničkom razvoju, koji otkriva Pavao VI, duboko je realističan, ne zanemaruje nijedan detalj. Perspektiva razvoja računa na sve i najmanje poticaje, u svakom momentu treba imati u vidu »zajedničko djelovanje svih«.¹⁴ A smisao je djelovanja »aktivnije vrednovanje svojih ljudskih osobitosti.«¹⁵ Nijedna naša sposobnost ne smije ostati u sjeni nekih forma. Ona se razvija u svojoj naravnoj istini, u želji »da bi se bilo više«.¹⁶

Prirodno je da svaki osobni razvoj teži integralnom humanizmu te u zajedničkom očitovanju općeljudske svijesti ispunja i svoj ekonomski razvoj novim sadržajima. Materijalne realnosti postaju zajedničko dobro svih ljudi, a duhovne vrijednosti povezuju prošle i buduće generacije kroz sada prisutnu svijest zajedništva. »Razvoj se ne svodi na puki ekonomski rast... Mi ne prihvaćamo odvajanje ekonomskog od ljudskoga... Ono što je za nas važno to je čovjek, svaki čovjek, svaka skupina ljudi...«¹⁷ Ova misao vodi nas do srži ljudskog rasta, kojoj je u svakom momentu imanentna svijest i slobodno opredjeljenje za sve ono što ga čini čovjekom. Ne bi bilo korisnog djelovanja koje čovjek ne prihvati, ne odabere. U takvom svjesnom izboru moguće je osjetiti drugoga čovjeka.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid. str. 6

¹⁵ Ibid. str. 6

¹⁶ Ibid. str. 9

¹⁷ Ibid. str. 13

Blizina ovog drugog čisto je duhovan odnos, tj. da se u svakoj svojoj akciji povezuje s drugim ljudima. Nemoguće je izvana ući u ljudski svijet. Nitko mjesto nas ne može otkriti naš duhovni dijapazon. Oni koji nas okružuju mogu nam pomoći, ali ponekad i štetiti: »Svatko... ostaje glavni tvorac svog uspjeha ili svog promašaja; samim naporom svog uma i volje svaki čovjek može rasti u čovječnosti...«¹⁸ Ono što se očituje u društvu nosi uvijek odsjev ličnog dometa. Politička, ekonomska, religiozna itd. sloboda mora neprestano računati sa stupnjem stvarne slobode koju je ljudski duh dokučio. Jer »čovjek nije uistinu čovjek osim onoliko koliko je gospodar vlastitih čina i sudac njihove vrijednosti, te ukoliko sam postane subjekt svoga napretka...«¹⁹ Jedna od glavnih zasluga ljudskog društvenog zajedništva jest u sve većem svladavanju objektivnih zapreka /koje se neprestano umnožavaju i priječe čovjeku da se očituje u svom punom sjaju. Udruženi ljudi nastoje da maksimalno pobijede prirodu i naprave mjesto čovjeku. U toj intenciji usmjeravanja prirodnih kretanja prema čovjekovim planovima svaki i najmanji naš pothvat prestaje biti pulki fizički pothvat, jer se po svojoj perspektivi uklapa u pothvate ljudskoga. Time se ljudski tokovi osmišljavaju u stvarnoj povijesti i omogućuju nam da naslutimo vječnost. Religiozno nije više otuđenje, nego inspiracija koja nas uvodi u nove nesagledane prostore. Prirodnim kretanjem ne bismo uspjeli zahvatiti ono najdublje, najvrednije u čovjeku, jer prirodno gradi od sigurnog, onog što je već definirano. Religiozno je uvijek prodor u nepoznato, rizik na račun naših skrivenih težnja. Samo po tom ljudsko djelovanje poprima čudnu, neshvatljivu snagu u kojoj se odražava slika besmrtnog duha. Ova snaga inspirira nas, omogućuje nam prodor u smislene veze koje su skrivene u stvarima i čini da nam se djela naših ruku sviđaju. Artizam lišen ove vizije ne uspijeva nas osvojiti, brzo nam dosadi, postaje banalan i izaziva revolt. Sve ono što čovjek izradi samo za prolaznost, postaje ubrzo njegova vlastita osuda, jer uvijek želi ono što ga nadvisuje, što pobjeđuje konkretnu situaciju. U tom vječnom prevladavanju svake izražene gotovosti očituje se veličina i smisao čovjeka »... ukoliko nadilazi perspektive samog ekonomskog rasta i socijalnog procesa: on daje smisao i vrijednost djelu koje se ima izvršiti. Samim tim što radi na boljoj sistematizaciji svijeta, on daje čovjeku veću vrijednost.«²⁰

Dijalektička koncepcija čovjeka, koju implicira kršćanstvo, razmatra forme postojanja u njihovoj prolaznosti, a u duhovnom dinamizmu vidi stalne izvore novih mogućnosti. Čovjek je vječna mogućnost, on neprestano nadilazi sebe, kako kaže Pascal: »Čovjek beskrajno nadilazi čovjeka.«²¹

Encikliku »Razvitak naroda« potrebno je shvatiti u njezinoj izvornoj čistoci. Njezina vrijednost očituje se u dalekosežnosti pogleda i fundiranosti na tradiciji. Jednu misao ne možemo doživjeti u njezinu značenju, ako je podredimo bilo kojem stavu. Potrebno je da iz nje izraste stav.

¹⁸ Ibid. str. 13

¹⁹ Ibid. str. 21/22

²⁰ Ibid. str. 29

²¹ Ibid. str. 25

»Generičko biće«, koje je tako revno izgrađivao Marks, poprma u novim fenomenološkim analizama i nove značajke. Danas nam je jasnije da društveno biće nije izraslo iz rješenja ekonomskih proturječnosti, nego da je to plod duhovnog uzrasta, sinteza utemeljena na jasnim ljudskim trajnim vrednotama, koje dijalektičkom nužnošću preporučaju svijet. Zdravo društvo izrast će na zdravom duhu, koji nas oslobađa ropstva stvarima i vodi k »traženju novog humanizma, koji bi modernom čovjeku omogućio da nađe sam sebe prihvaćajući uzvišenije vrednote ljubavi...«²²

Svojim ljudskim govorom ova je enciklika naša radost i naša bol. Stoga ne može poslužiti kao borbena zastava, nego kao ljudski poziv da se traže i zacrtavaju novi putevi k pravom bratstvu među ljudima.

Branko Barada

²² Ib. str. 15